

WAGNERIANA CATALANA Nº 35 ANY 2011

TEMA 10: ALTRES TEMES

TÍTOL: LA DESCLOSA POÈTICA DE XAVIER VIURA

AUTOR: *Mariangela Cerdà i Surroca*

*''' Entre'ls novells cantayres
de nostra bona terra,
un rossinyol refila dolçament;
es un esprit atlètic
encarnat dintre un cos adolescent.
A. Busquets i Punset,
"A n'el poeta Viura*

"Fin de siècle" a Catalunya

L'endinsament en la segona brotada literària, menys espectacular que la primera, que ofereix a Catalunya el moviment modernista, d'extraordinària vitalitat i d'afanys universalistes, ens encara amb uns escriptors-totals, com Pere Prat i Gaballí, (1) Alfons Maseras o Xavier Viura i Rius. Malgrat que aquests darrers autors ja no són uns artistes-poetes com aquells immediats predecessors seus, Mestres, Riquer o Rusiñol, sí que participen d'inquietuds artístiques al costat de les literàries, sobretot poètiques. Per tant, els noms de Viura, Prat o Maseras apareixen en diverses publicacions del tombant de segle, algunes de més fugisseres com «Auba», «Art Jove» o «Vida» i algunes altres de més durada com «Catalunya Artística», «Pel & Ploma» i, principalment, «Joventut».

Un altre tret comú d'aquests poetes de la segona brotada és que si llurs antecessors representen una alternativa, el trencament de l'art amb el comerç o la indústria, aquests segons són, al contrari, uns professionals del comerç. - Prat Gaballí, pare de la publicitat, Maseras, publicista- que es dediquen, simultàniament, a la literatura, a la crítica d'art o bé a les traduccions al català

amb una digna professionalitat, atesa llur ampla formació cultural, ni que sigui autodidacta.

Concretant, Xavier Viurà (Barcelona, 1882-1948), a desgrat de la manca de dades biogràfiques d'aquest autor, de capteniment bohemí i esotèric, consta que fou dependent de comerç i de formació autodidacta (2). Inicialment col.labora, els anys 1899 i 1900, a «La Creu de Montseny», publicació que dirigia Jacint Verdaguer; després fou redactor de «Catalunya Artística» i de «Joventut» on, com en d'altres revistes, escriví proses líriques, poesies i crítiques i traduï, juntament amb Joaquim Pena, gairebé tot Wagner; darrerament, el seu nom apareix a «Revista Catalana», que dirigia Pompeu Creuher, l'any 1909. A partir d'ací, s'eclipsa públicament Xavier Viura, que passarà de poeta místic a poeta *maudit*. A la seva època es mou dins l'òrbita d'aquesta generació-pont, qualificada per Manuel de Montoliu de «Nova pleiade» i d'exquisits primerencs (3), els quals tracten d'eleva la llengua a la categoria digna de la missió artística que té assignada, i que, fins a un cert punt, assenyala «el pas de l'artista modernista, anàrquic i il.luminat, a l'intel.lectual noucentista, oficinesc i acadèmic» (4), resumint, aquells qui conegueren Eugeni Ors, o d'Ors, primer com a «Octavi de Romeu» i, després, com a «Xenius».

Fent un cert paral.lelisme cronològic amb els modernistes, quan Viurà era tot just un infant, Alexandre de Riquer ja guanyava, l'any crucial del 1888 - el de l'Exposició Universal de Barcelona-, una Medalla de Primera Classe i, el mateix any, artistes com Santiago Rusiñol o Ramon Casas es traslladaven a París, mentre que Riquer ho faria, l'any 1894, a Londres. Tots rebrien unes influències artístico-literàries i àdhuc ideològiques que marcarien el Modernisme català, assenyaladament durant la decada finisecular i del tombant de segle (5), que és quan el nom de Viura apareix dins l'estol de publicacions de l'època, on la crítica defensava uns postulats que importaven a Catalunya, l'art-total (6).

Al costat d'Alexandre de Riquer i Jeroni Zanné, de Pere Prat Gaballí o Alfons Maseras, Xavier Viurà figura entre els sonetistes pioners i remarcables del començament de segle a Catalunya, perquè ja en publica l'any 1902. Globalment, connecta amb cenacles modernistes dascendència pre-rafaelita, conreadors del culte als estilnovistes i als herois llegendaris artúrics; i, dins l'

«Associació Wagneriana», amb autors com Jeroni Zanné, igualment poeta, escriptor i crític, a més de traductor de Wagner, o amb Adrià Gual, a qui l'apropa l'intent no assolit d'un teatre de caire simbolista, intimista i llegendari, amb obretes com *Fra Garí* (1906), *El rostre ideal* (1910) o *Les flames del goig* (1911).

La producció poètica de Xavier Viurà, tema central del present estudi, es troba aplegada als reculls *Preludi* (1904) i *Poesies d'amor* (1910), que compendien la presència del jove poeta barceloní dins les publicacions coetànies, al costat del breu poema *Pasqua Florida* (1905). Tanmateix el nom de Xavier Viura i, també, Xavier de Viura apareix en dos casos concrets: primer, com a traductor, amb Pena i Ribera, d'òperes de Richard Wagner al català, un fet que repercuteix en les *Impressions wagnerianes* on exalta l'ideal del castell de Monsalvat, «figura d'un món isolat més perfecte que'l món de les baixeses vulgars» que «existeix en les regions del somni, en les quals sols els poetes hi tenen entrada» (7); en segon lloc, com a marginat social del Modernisme i darrer vestigi de les famoses tertúlies barcelonines, deambulant fantas-magòricament de l'Ateneu Barcelonés al Cafè Suís i al ja decaigut Lion d'Or (8), tot creant-se amb la seva llastimosa indignació una aureola semillegendària (9).

Si, d'una banda, hom el pot encasellar dins la bohèmia «tràgica» modernista, d'una altra banda cal recordar que al començament rebé no tan sols aquell «flux d'espiritualisme que travessa Europa els darrers deu o quinze anys del segle» (10) sinó també la influència directa del sacerdot-poeta, mossèn Jacint Verdaguer, els preceptes del qual potser fan que l'obra de Viurà, superant el decadentisme finisecular, transmeti el corrent d'idealisme i el visionarisme inherents a força produccions d'aquesta època. (11) El poeta adquirí popularitat en ser-li atorgada, ja l'any 1906, la Flor Natural als Jocs Florals de Barcelona, amb el poema «Elegia», dedicat als vells carrers barcelonins, que li valgué un bell elogi del poeta Josep Camer:

«Enhorabona al benvolgut amich de figura somniadora y un poch melangiosa, amich de la dolsa poesia ascética, de les llegendes mítjevals, dels refinats idealismes contemporanis.

El guanyador de la Flor Natural dels Jocs Florals d'enguany és una figura literària de molt d'interés. Representa un anhel de noble harmonia, de

sentimentalisme esquisit, d'expressió delicada. Molestat y com adolorit pels baixos positivismes, per la llastimosa glorificació de la Materia que han fet els moderns en totes les esferes, en Viura's refugia en el seu Dant, en el seu Petrarca, en el seu Ausías March (...) Y teixeix lentes, nobles y pures estrofes de pietat, de consideració romàntica de la natura, o de bells episodis de vitralla" (12).

Xavier Viurà sentí, doncs, la forta atracció del passat aureolat de poesia i llegenda i, ensems, del goticisme aristòcrata, arcans d'una religiositat pura, al costat de la religió de l'art, ja que «tenia la Poesia com un sacerdoti, i es guardava en tot de mancar a la seva llei» (13). I el poeta abrandat, en fer la ressenya, a «Joventut», del llibre de Cebrià de Montoliu, *John Ruskin-Pragments traduïts del anglès, amb un Assaig Introductori*, s'entusiasma amb «la santa influència de Ruskin (...) Nosaltres, els joves, hem de contribuir més que ningú a la regeneració d'una esmortuhida nissaga que's va despertant» (14). Certament, el missatge de John Ruskin, aquell «filòsof gegant» i «Profeta» escocès, sacerdot de la natura, heroi vuitcentista i famós crític-poeta, campió dels preraphaelites anglesos i propagador del goticisme, marca - així com succeí amb el seu traductor i divulgador, Cebrià de Montoliu-, (15) el cavaller-poeta Viura, el qual esdevé, com ell dos o com el tipus, del pur-heroi wagnerià, un advocat de la *puresa total*, sagrada, contra les vulgars, sòrdides *profanacions*, i un antiplebeu exaltat i provocador.

Aquest tret distintiu fou objecte d'un comentari humorístic a «L'Esquella de la Torratxa», *Profanació!* (16) amb el mateix títol. Viura publica un article a «Joventut» sobre l'atemptat contra la virtut on, com a *Els esclaus insolents*, el llot i la femta infecten els nostres vergers, «la Gran Catalunya». «Exterminem per sempre'l punyent bri verinós que infectaria'l jardí nostre!... » (17).

Altrament, aquest jove prodigi rebé, amb l'impacte wagnerià, el dantesc, derivat de la lectura «obligada» de La *Bita Nuova* i en el sentit de veure en la «donna angelicata» un arquetipus de «la veritable Amor y (...) l'eterna Puresa» (18). La idealització d'aquest amor pur i salvador serà una constant de la seva producció poètica, marcadament simbolista i arnés musicalitzada, amb que Viura tracta d'assolir per la paraula un nivell digne de les temàtiques enlairades, adhuc místiques, de la seva inspiració: una obra breu i polaritzada entre *sagrat* i *profà* o bé entre el binomi Puresa/Impures. Precoçment, Xavier

Viura col.labora al setmanari catòlic «La Creu del Montseny», amb joves escriptors com Jaume Bofill i Mates i Eugeni d'Ors, els anys 1899 i 1900. Ja hi ofereix una premonició de la posterior embranzida poètico-sentimental, refinada i al·legòrica que caracteritzarà la seva producció:

La vida dels bons homes, en la terra
ne forma una gran arpa,
en quina, cada cos es una corda
y cada só es una ànima. (19)

Entre mitj la fresca y ombrívola arbreda;
en les quietes aygues del argentat llach;
pel sagrat murmuri de boscuria verge
vá l'ànima meva cercant la vritat,
y l'oreig que bressa les flors y les fulles,
y'ls cants que Natura á Deu vá enlayrant

secrets van dihent-me que'ls altres no entenen secrets que n'ofega'l fator de
ciutat (20)

Inicialment, la «conscience reveuse» de Viurà sentí l'atracció psicològica de la natura, a voltes com a visió fantasmal i sovint concentrada en la bellesa dels *jardins*, figuració del jardí-interior, del cosmos íntim; uns jardins que són tant l'esquema cíclic regit pel drama estacional, de mort i resurrecció alhora, com també regions oníriques visitades tan sols per la poesia pura... Nuclearment, aquesta emoció es redueix a una cel·lula temàtica, recurrent, que és la *flor*, en funció de miniatura literària que «active des valeurs profondes». (21)

Una al·legoria en vers, *Vida Nova*, compendia dues fonts d'inspiració arquetípiques: l'artúrica, d'entroncament amb la mitologia wagneriana, i la dantesca, d'entroncament amb «la religiositat pura d'ànima mitg-aval» (22). Amb el lema de *La Vita Nuova*, «lo mi sentí sveglíar...», l'esmentat poema *Vida Nova* és un pas en l'autodescoberta del trànsit d'heroi a visionari: les armes de la cavalleria esdevenen valors de l'esperit i, el món visible, invisible.

Ab mon lllir á las mans y'l cor als llabis,
devant del sant altar ..m'agenollí,
y en el moment las ombras de mos avis,
allunyadas de lluytas y d'agravis,

feten baixar benediccions en mi.

Alsí la vista y contemplí á mon Angel
ab un escut y ab una espasa d'or:
en l'escut hi volava un bell arcángel,
la espasa era la espasa del amor.

(...)

Y jo'm trobí seguint ma caminada
en mitj de la Tardor altra vegada,
pro omplert de Primavera benhaurada
y curullat d'Amor pér sempre més! (23)

L'any 1905 publica *Pasqua Florida*, un poemet dramàtic remotament inspirat en el tema del Faust, «Ja fa molts anys que'l sabi Fost espera / l'auca del jorn dins de l'estança bru-na, / entre'ls vells llibres de caràcters magichs / qu'en un reco vells faristols traginen» (24) i, ensems, amb la verge Lydia -Margarida-, un «lílium inter lília» edènic, tota esperit i allunyada de temptacions eròtiques, com la majoria de superfemines creades per la imaginació de Xavier Viurà: «Com sembles, tu sola, guardar tota la blancor dels teus rosers! (...) T'assembles una mica a l'Angel del matí quan escampa la suavitat de la pregaria matinera».(25)

El nou Fost, un Adonis enamorat de Lydia, esdevé, com ella, immaculat «Qu'ets bell entremitj dels lliris, Fost!» (26) i, finalment, salvat per la verge i pel carisma triomfant sobre la mort de la «Pasqua Florida», quan del sepulcre diví salta la llosa y Crist s'aixeca en resplendent volada. (27)

Pasqua Florida, doncs, compendia unes constants de l'obra poètica de Viurà: sepulcre i mort, i també amor, sublimats; jardins i flors emblemàtics -en llur simbolisme radiant de blancor “purus ut ignis”-; la dóna-àngel, envoltada de primavera-eterna, i l'Adonis, amb que és simbolitzat ensems l'erotisme místic entre ànimes enamorades d'uns éssers idealment imaginaris. Aquests paràmetres de l' «amic dels refinats idealismes contemporanis» són poetitzats amb una lírica d'inspiració musical, que restableix l'harmonia entre l'home i el cosmos contingut dins l'espai-oníric del jardí, perque

L'amor que la meva ànima voldria
no me'l darà la terra ab sa impuresa,

per'xó cada jorn més ma llantia encesa
haig de pujar vers hont l'amor me guía.

MOMENTS MUSICALS

Els temes elevats i preciosistes, d'aristocràtica ascendència literària, associats amb el règim nocturn de la imatge contra l'angoixosa fugida implacable del temps, sovint són vehiculats per l'ús musical que Viurà fa del llenguatge, semblantment a un Sigfried entre dolços murmuris selvàtics. Intimista i líric, el poeta es complau en la romàntica nocturnitat, en el clar de lluna, com a les cinc «Nocturnes», (28) impregnades de misteri:

Oh runes venerables dels vells temples!
Jo voldria morir en la pau vostra...
al raig amich de l'enfeblida lluna;
mentres els cants dels monjos que reposen
son recordats pel mormolar dels arbres; (PRE, 39)

Més títols al·lusius a la fusió poesia-música són «Melodies d'Amor», «Scherzo», «Cançons senzilles» o el mateix del llibre, «Preludi»; també evocacions de moments musicals com «Sentint cantar "Miidchens Wunsch"», «Recort d'un concert», «Música de Mendelsohn», «El dol de Chopin»...

Les notes al teixir les melodies
duyen l'encant dels senyorils amors,
vos duyeu la dolçor dels nobles dies
que l'or del somni ens fa semblar mellors,(POES, 137)

La feminitat, descrita sovint en termes florals, esdevé evocació i inspiració lírica, com «A Clemència», «per tu batega ma lira / al buf de noble tonada» (POES, 138), o «Elvira»:

Nom suau, de romàntica harmonia,
evocador discret d'idilis senyorials,
nom gentil, una santa tristor nía
en tes sílabes dolces, musicals.(POES, 135)

L'autor empra, ensems, una gamma d'instruments, els típicament romntics i integrats dins el modernisme, com el piano a la primera de les «Nocturnes» on «Les notes apagades d'un piano / sorollen feblement» (PRE, 30), o l'arpa a la «Dedicatòria» de *L'amor que canta*:

guarneix mon arpa ab tes aymantes gales
y vibraran ses cordes argentades
a les pures dolceses del amar.(PRE, 97)

D'altres de més antics, com el clavicordi, «El clavicordi silenciós murmura / pensant en vostra polçació tan pura» (POES, 132); àdhuc de místics, des de tocs de campana, com a «Claror», fins a l'harmonia celestial de l'orgue:

mentres sota les voltes derruhides
l'orga sembla exhalar encare un cantich. (PRE, 39)

JARDINS DOLENÇOSOS

En poemes primerencs de Viurà ja hi impera, juntament: amb l'onirisme vegetal, una romàntica necrofilia inspirada en la bellesa fúnebre, i aquesta eufemització de la mort, lligada amb l'amor i amb l'eternitat, es troba en poesies constel·lades d'imatges adients, com dels agònics jardins-sepulcrales dins les estrofes del poemeta repartit en tretze versos, «El Jardí»:

Del roserar s'esfullarà la flor,
el vert fullàm catifara la terra,
s'esvahirà la darrerena olor (PRE, 87)

L'any 1901 publica fragmentàriament a «Pel & Ploma», i posteriorment tot sencer a *Poesies d'Amor, L'amor dels sepulcres*, una «rêverie» amb epitalami místic, encapçalat amb la «Dedicatòria» *Als meus somnis*, on

Aprop del brollador
del brollador que canta,
la imatge vaga de mon somni he vist. (. . .)
Tot semblava esperar l'hora darrera
y ma visió d'avans, tan riallera,
tenia la bellesa del dolor...(POES, 101.102)

Completen la visió els cants «Somni», «Intermedi», «Epílech» i «Comiat», amb ressonàncies níctomorfes:

May més nostres figures enllaçades
passejaran pel funeral jardí;(.. .)
y les fulles caygudes,
un plany pel dol de les dolçors perdudes

inspiraran a les remors del vent.(POES, 111)

L'estat-agònic traspua a «Les roses blanques que van a morir», com al vers antològic «Nocturna» IB:

No sents perlejar l'aygua del surtidor?...

Are totes les plantes moren d'amor.(PRE, 47)

i l'estat-sepulcral a «El xiprer» etern, que si alguna volta has d'ombrejar ma llosa fesla ben protegida y ben flayrosa.(PRE, 49)

Semblantment, dins la seva exquisida galeria de retrats de dames refinades, n'hi ha de dedicats a «La viuda», «A una dama endolada», «A una dama entristida», «A una dama vestida de gris», amb unes altres de nimbades del misteriós color, com «A la llum morada»:

Tota joia inconeguda
en ta palidesa llú,

tota imatge en flor perduda es evocada per tu. (POES, 241)

Apareixen les «tres gràcies» viuranes al «Poema de les tres endolades» amb «Elvira», «Ernestina» i «Sofia»:

Foch brunzent que les centres amaguen,
llagrima de dolor que escalda el rostre,
ulls negres com la nit, trenes com l'ombra
oh figura pausada y silenciosa'

que lentament per mos camins traspassa! . .(POES, 139)

«Claror» dóna, finalment, amb la bella-morta, la imatge sublim de la mort-mística:

Tota blanca la monja amortallada
dorm en un son mortal' corprenedor,
sa dolça boca tendrament badada
sembla qu'acabi de besâ al Senyor.

(...)

Llorers i roses han guarnit l'imatge
hont oscila la llantia funeral;
y totes les aromes del boscatge
vibren voltant les flors del sant capçal. (PRE, 21)

JARDINS MÍSTICS

El paisatge de Xavier Viurà esdevé, doncs, un símbol per excel·lència de

l'etern retorn cíclic amb l'eufemització del pas del temps i de la mort; reminiscència dels «jardins d'Adonis» o figuració de paradisos celestials, aquests jardins, ressò de l'èxtasi místic, són una «reverie» del món que transporta més enllà del món, amb la fugida del temps-espai profà i la integració al temps-espai sagrat. Aquests estats edènics són vehiculats per la imatgeria arquetípica, des dels brolladors i els fons de boscúries fins a les flors, preferentment *blanques*, les «flors del bé», com a símbols de valors espirituals (29). El poeta escrivia, a 18 anys:

Aquest es el jardí de la meva ànima.

En ell eterna hi és la Primavera,

la Primavera dels blancs lliris puríssims. (PRE, 75)

Fóra exhaustiu de citar els versos amb títols emblemàtics com ara «Bella rosa de Maig», «Crisantemes», «Les roses blanques que s'anyoren», «Veig unes flors», «Poncelles del nard», i les constel·lacions florals d'aquest univers poètic evocant jardins fantasmagòrics amb núvies de neu o que, molt sovint, són el marc immaculat d'esposes-purificades:

Al vostre entorn mos somnis volatejen

y apar que lliris argentats s'hi vejen florir en primavera sens igual (POES, 131)

Devall dels tarongers en flor vos miro

gaya y gentil com en dolçors passades; (...)

rosa del somni may per may marcida

(POES, 131)

Igualment, els jardins-celestials del poeta-celestial contemplen les albes figures angèliques:

Angel harmoniós de nostres vides...

ab tes ales diàfanos, flayroses

com dugues fulles de la flor despreses

(PRE, 85)

Però les flors també embaumen els espais interiors que serveixen la intimitat del poeta i l'anhel d'immortalitat:

Llir immaculat -qu'embaumes ma cambra, (...)

resplandeix més viu - cada nova aubada...(...)

Qu'en els jorns sublimes -que van apropantse

puga ser com llir - de bellesa aymanta

que floreixi etern - del cel en les prades.

(PRE, 68-69)

La rosa-paradisíaca de Dant inspira *La rosa eterna*, poema fragmentari escrit en tercets encadenats i evocant, és clar, *La Commedia*, compost de «Preludi», «Prolech» I i II, i «Primavera», on

Éssers sublims perennement combreguen
en els jardins de transcendent aroma
y en primavera general s'aneguen.(...)
Entorn seu arcangèliques imatges
esclaten llurs amors en alta ofrena
volatejant santíssims romiatges.

(POES, 93, 95)

La Primavera s'associa, dins l'univers Viurà, amb la *resurrecció*, de fet la «vida nova» i, dins l'etern cicle, la renovació total:

Naturalesa tota ressucita
en matinal pregària resplendent. (. ..)
Abdós avancen caminal d' arbreda
encatifat de lliris y violes
curullat d'harmonies solitàries. (...)
Serenament sospiren y saluden
y llurs àngels es besen en els llavis,
y passen esvanits de benhaurança.

(POES, 96-97)

La rosa eterna és el triomf de l'amor-místic, extraterrenal, amb la nova-parella dins la pàtria-nova.

LA DONA-ÀNGEL

En la dialèctica de fora-dins de Xavier Viurà, si el cel és un jardí, la dona o l'«ànima» és un àngel i, en la constant identificació amb flors de lliris, gessamins, nardes, rases o fiors d'ametller..., símbols no pas carnals sinó espirituals, apareix «casta y pura / com llir del cel» (POES, 157), sobrehumana, com a «Crisantemes»:

Sou llum del cel, angèlica harmonía,
en vos tres trenes presonera hi viu
l'ardenta y amorosa melodía

que'l rossinyol en l'aura tevia escriu(POES, 145)

El poeta, mitjançant constel·lacions florals immaculades i amb l'imaginari-celestial, exalça constantment la puresa-total que irradia la seva «Laura» o «Beatriu» amb qui és possible el magnífic col·loqui. La inspiració estilnovista, singularment en les pàgines de *La Vita Nuova* de Dant, on el poeta fiorentí segella la seva juvenesa, es palesa en el culte a la «Madona», que conjuga la bellesa femenina i la inspiració numènica en la superimatge de l'esposa verge:

Una rosa única's desclou
al lluny: tos llavis són
un paradís... llum arcangèlica
flota en ton rostre; al lluny
els violins es planyen (...)
tos llavis

faràn brollà'n mon front, devant llur òscul
un univers de poesia santa.(POES, 219)

La dona-àngel, la «Beatriu» viurana, entelèquia immaculada i lilibal, aureolada d'atractiu misteri del cosmos íntim, és vehiculada en metàfores seràfiques i en adients formes sonetístiques com a «Vostres mans», «Vostres cabells»; «Vostre nom» diu:

Oh Nom que enclous un'harmonia alada,
fes alçar més amunt nostra volada
pera assolir els arcangèlics cims!(POES, 173)

Escriví, sembla que entre el 1900 i el 1902, *L'amor que canta*, en sis versos, vuit sonets i sota el lema «Tutti li miei pensier parlan d'amore...», on el vers «La primavera aymanta», amb el lema petrarquia «L'aria e l'aqua e la terra' e d'amor piena», és un idil·li dramàtic entre «Ell», «Ella» i «Les veus dels jardins». «Ella» és una verge petrarquiana amb qui la relació amorosa és, a l'estil eròtic preraphaelita, extra terrenal i extratemporal,

que vull vestir a mon company d'un día
ab llum floral qu'en son esprit germeni,
blanch gessamí que sols per mí floría
com rey que dorm en son mantell d'armini.(PRE, 108)

Quant als vuit sonets restants, gènere en que Viurà fou pioner a l'inici

del segle, evocuen la Madona» goticitzant, l'amor-gentil del cor noble però inaccessible... «Madona miraculosa» s'inspira en el célebre tercet dantesc «E par che della sua labbia si muova...» celebrant la *donna-angelicata*:

Vostra presència inspira tanta joya
qu'apar talment qu'una bondat divina
totes les alegríes amonjoya
en la vostra mirada crestallina.

És vostre cos maravellosa toya
que l'amor de vostra ànima il.lumina
com llantia d'un'imatge alabastrina
entre rosers y mates de lliroya.

Y l'encant d'una angèlica bellesa
és tant vivent en vostra imatge pura
dantvos cayent de mística princesa,

que devant vostr'altíssima figura
l'encens hi fa sentir sa ubriaguesa
y l'cant més dolç de l'orga santa hi sura.

(PRE, 116-117)

Al darrer sonet, VIII, on «Parla l'amor», els lliris i la «blanca rosa» coronen l'erotisme místic entre ànimes bessones, entre *l'animus* i *l'anima* confosos en pureses ideals:

Aymat sublim de vesta alabastrina!
Ton ànima dolcíssima y flayrosa
s'uneix suau ab ma besada pura.(PRE, 124)

Dins aquesta obra poètica, també Feminitat és Primavera, com a resurrecció o *vida-nova*, una primavera-celestial d'on *l'anima* sorgeix «verginal y pura / com llir reyal d'un celestial verger» (POES, 121). La roda estacional, acolorida, inspira les estrofes com pregaries «A Madona X»,

me sembleu rosa
d'un altre estiu,
me sou crisantema, gardenia y orquídea,

blana melodia,
flor de satalia
que a mon cor somriu.(...)
oh clavell y rosa, viola desclosa
de tardors angeliques als besos perduts! ...
(POES, 154-155)

Amb la resposta mística davant del rostre nefast del temps i de la mort, brota de la primavera-celestial la flor-angèlica «que guarda tots els perfums de la floresta» (PRE, 118), la sublim *dona-angel* mitificada per Xavier Viurà en la singular desclosa poètica:

y estas tan plena de la joya pura
que t'ha portada eixa estació divina
que sembles àngel de volada overta (...)
y tota benhauransa s'hi desperta.
("Primavera", PRE, 119)

XAVIER DE VIURA, PSICAGOG

*en ta agonia errabonda
de qui voldries favor?*

X. Viura

Emmusteïda amb el pas del temps la ufana del seu verger poètic, Xavier Viurà, que més endavant escriu tan sols escadusserament i signant «Xavier de Viurà», un tret -com «d'Ors»- de refinat individualisme, esdevé un marginat que ve a parar en una quasi-indigència, sobretot una vegada desaparegut «Peius», el puntal fort de la tertúlia afrancesada del Lion d'Or. Pels anys 1918-1920, Viura feia l'efecte «d'una precarietat alimentària permanent» (30), apreciació de Pla que ve a coincidir amb la de Marius Verdaguer quan subratlla «su clásica palidez espectral muy acentuada» (31). Certament, esvalda la popularitat de que havia gaudit, Viura, noctàmbul i fantasmagòric, perdut per la ciutat «industrial, antipoètica», havia esdevingut un personatge enigmàtic, d'aspecte gairebé macàbric accentuat pel seu etern i gastat vestit negre (32); a més, hom li atribuïa trets vampírics i ocultistes: «En el racó solitari, inundat de la llum blanca de la mampara verda (que obscuria el sostre), aquell home tan pàl·lid feia un efecte estrany. Produïa la impressió que feia molts anys que l'aire

realment lliure no l'havia tocat». (33).

Hom creu que practicava, d'una manera semiclandestina, la nigromància, l'art d'invocar els difunts per assolir el coneixement de les coses futures, i ho feia envoltat de nocturnitat, entre la dubtosa clientela de prostitutes, provinents del «Midi», de la Rambla barcelonina: «Eren les seves clientes. Els tirava les cartes, els feia l'horòscop, els projectava les més abstruses combinacions de l'astrologia, de la magia, de la nigromància, de les ciències ocultes que es pot manifestar en una terrassa o en una taula de cafè del nostre país». (34)

Sí que sabem que, en l'endemig, Viurà havia anat a París, on «havia tractat poc o molt aquell literat *sui generis* que es feia dir Sar Peladan, i havia tornat a Barcelona fortament impressionat d'aquella *mise en scène* i de l'ocultisme, que va estar molt de moda entre els cercles refinats de tot Europa abans de la guerra del 1914. D'aleshores endavant, es considera ell mateix un iniciat»; (35) aquest fet, corroborat pels llibres que demanava cada vespre a la Biblioteca de l' Ateneu Barcelonès, dóna versemblança al capteniment enigmàtic del poeta de la tristesa... Aquestes darreres descripcions contrasten evidentment amb l'elogiosa *Enhorabona*, ja esmentada, que Josep Carner li feia l'any 1906 i, fins i tot, discrepen del jove Viura quan condemnava qualsevol pràctica supersticiosa, ni que fos per *divertimento*. (36) Sí que hi ha, en tot plegat, el denominador comú de l'hermetisme peculiar i misteriós que sempre caracteritza Viura, personatge introvertit però exaltat, imbuït de simbologia wagneriana, que suscitava un interès morbós a desgrat del seu distanciament. Hom no pot deixar d'establir-hi un cert paral·lelisme amb les acaballes del mateix mossen Jacint Verdguer, el gran poeta català finalment marginat, després d'haver-se dedicat a fer exorcismes, malvivint com a beneficiat de la parròquia de Betlem i cantant absoltes als enterraments pels carrers adjacents de la Rambla, fent de «psicopomp», quan el conegué el jove Viura.

Hi ha, doncs, una certa coherència entre Xavier Viurà poeta i Xavier de Viurà psicagog practicant, després del sacerdocí inicial de la poesia, el de «guia d'ànimes» i d'evocador dels difunts; tot plegat, lliga amb la romàntica necrofília dels jardins-sepulcrales i amb les utopies místiques... Semblen premonitòries d'aquesta etapa final les melangioses estrofes que escriví anys enrera:

Oh fresca nit, pressagi de Tardor,
prest fugirà l'Estiu encisador;
florits jardins, delícia del cor meu
vostra durada haura siguda breu.

(PRE, 88)

Altrament, aquesta vida nigromàntica i nocturna, més de subsòl, que no pas de disbauxa, representa una «torre de vori», però, ara, invertida i esdevinguda una pre-sepultura del poeta dins la «citta dolente», hostil, l'antijardí anatematitzat, l'antiparadís per al paradoxal Xavier de Viurà.

A la «Nocturna V»,³⁷ hi afirma amb melangia exacerbada i tanmateix aclaridora de l'itinerari fatal d'una consciència «reveuse»:

Vuy ser el fill de les noctumes runes,
pera teixir el cantich de ma vida
entre les flayres del encens, passades,
entre les veus del bronze ja perdudes;
entre les notas d'orga ja sentides.

(PRE, 38)

Mariangela Cerdà i Surroca

Article publicat amb autorització de l'autora, a la Miscel·lània d'homenatge a Joan Gili editada l'any 1988 per Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Notes

1. Veg. M. A. CERDÀ i SURROCA, *Pere Prat Gaballí i el càntic de juvenesa*, «Estudis de Literatura Catalana en honor de Josep Romeu i Figueras.», 1 (Montserrat 1986), pags. 291 i ss.
2. Veg. J. CASTELLANOS, *Historia de la literatura catalana*, dirigida per J. MOLAS, VIII (Barcelona 1986), pags. 300 i ss.
3. M. de MONTOLIU, *Nova Pleiade*, «El Poble Català.», 13-IV-1908.
4. J. AULADELL, *Vindicació d'Alfons Maseres i dues glosses*, «Avui del Diumenge», 3-III-1985, pag. 3.
5. Veg. M. A. CERDÀ i SURROCA, *Modernisme i Paradisisme*, dins *Actes del Sete Colloqui Internacional de Uengua i Literatura Catalanes* (Montserrat 1986), pags. 191 i ss.
6. Veg. M. A. CERDÀ i SURROCA, *Els pre-rafaelites a Catalunya* (Barcelona 1981), pags. 178 i ss.
7. X. VIURA, *Impressions wagnerianes*, dins *XXV Conferències* (Barcelona 1908), pag. 339.
8. Veg. M. VERDAGUER., *Medio siglo de vida íntima barcelonesa* (Barcelona 1957), pags. 72-73.
9. Veg. J. Pla, *Xavier de Viura, poeta i nigromàntic*, dins *Retrats de passaport*, OC, XVII (Barcelona 1970), pags. 99 i ss.
10. J. TRIADÚ, *Un pas important per a la història del Modernisme literari*, «Avui.», 19-IV-1987, pag 25.
11. Veg. M. A. CERDÀ i SURROCA, *Modernisme i Paradisisme*, pago 193 i ss.
12. J. CARNER, *En Xavier Viura*, «La Veü de Catalunya, 7-V-1906, pag 3.
13. P. VIDAL, *Xavier Viura*, dins *Els singulars anecdòtics* (Barcelona 1920), pag. 70.
14. X. VIURA, *Llibres rebuts*, «Joventut», núm. 66 (16-V-1901), pags. 339-340.
- 15., Veg. M. A. CERDÀ i SURROCA *Els pre-rafaelites a Catalunya*, pag. 206 i ss .
16. A. JANÉS i NADAL, *L'obra de Ricbard Wagner a Barcelona* (Barcelona 1983), pags. 234-235.
17. X. VIURA, *Els esclaus insolents*, «Joventut», núm. 93, vol. II (1901), pags.

770-772.

18. *ID.*, *Impressions wagnerianes*, pag. 341.

19. *ID.*, «La Creu del Montseny...», any 1, 1899, pags 172. 20. *Ibid.*, any 1, 1899, pag.

21. G. BACHELARD, *La poétique de l'espace*, "Quadrige" pag. 142.(París 1957).

22. X. VIURA, *Impressions wagnerianes*, pag. 321.

23. *ID.*, *Vida nova*, «Joventut», any III (1902), pag. 109.

24. *ID.*, *Pasqua Florida* (Barcelona 1905), pag. 10.

25. *Ibid.*, pag 19.

26. *Ibid.*, pag. 24.

27. *Ibid.*, pag. 31.

28. *Per tal de reduir citacions al marge, són emprades les següents abreviatures dels corresponents reculls de poesies, seguits del número de la pàgina:*

PRE: Preludi, Barcelona, Vila i Cia. Impr., 1904.

POES: Poesies d'amor, Barcelona, Ed. Biblioteca Amor i Lletres, 1910.

29. Veg. L. LITVAK, *Erotismo fin de siglo* (Barcelona 1979), pags. 48 i ss.

30. J. Pla, op. cit., pags. 99 i ss.

31. M. VERDAGUER, op. cit., pag 245

32. *ID.*, pags. 72 i ss.

33. J. Pla, op. cit., pag 100.

34. *Ibid.*, pag 103.

35. R. LLATES, *30 anys de vida catalana* (Barcelona 1969), pag. 314.

36. Veg. P. VIDAL, op. cit., pags. 70-71.

37. *La poesia va dedicada a J. Oller i Rabassa, que potser experimenta l'atracció d'alguns ambients per la nigromància, segons es pot deduir de la novel·la La barca d'Isis, publicada el 1933.*